

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית
עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
 ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

חוקת (תשל"א)

כ"א י"ז - כ'

קטע זה שבו עוסק גליונונו (ועד סוף פרקנו) קשה הוא מכמה בחינות. גם מבחינה לשונית (מלים שאין להם אח או שספק אם יש להם אח במקרא) "והב" "ונירם", "ונשים", גם מבחינה ענינית: שלש פעמים מובאות כאן ציטטות (מתוך ספר מלחמות ה': מתוך "השירה" אשר שר ישראל "אז": מתוך דברי "המושלים") ובכל אחד מן המקרים אין הדבר ברור באיזו מלה נגמרת הציטטה, ואף לא תמיד ברור מהיכן היא מובאת ובאיזו הזדמנות ועל ידי מי נאמרה לראשונה, מה הוא "ספר מלחמות ה'?" מי הם "המושלים"? באיזו הזדמנות שר ישראל את "השירה הזאת"?

לשאלה ראשונה ע' גליון חוקת תש"ז.

לשאלה שניה ע' גליון חוקת תשי"א.

גליונונו עוסק רק בשירה ובפרקים שלאחריה, הקשר לבינה לבין המסופר בפרק כ' הוא ענינה של שאלה ראשונה, ומשולב בה גם הדיון בשאלה מי הם "השרים" ו"נדיבי העם" ולמה בכלל נאמרה "שירה" על באר זו. יצויין כאן שהמלים "היא הבאר אשר אמר ה'" הן הן המעוררות את הפרשנים לומר מה שאמרו. שהרי מלים אלה מדברות על הבאר כעל באר ידועה שלומד כבר מלפני כן. (והשוה שמות ו' כ"ו הוא משה ואהרן)

י"ז הם המדברים... ורש"י שם

במדבר ז' ב' הם נשיאי המטות הם העומדים על..

ועי' גליון נשא תשי"ז

שאלה ב' מוקדשת לדרכי חז"ל בדרשותיהם, והפעם בדרשת שמות.

דברי הרשב"א חשובים לנו ביותר, מאחר ששני סוגי הטועים "המשתבשים" קיימים גם היום, ויושם לב לכך, שלדעת הרשב"א הסוג השני מסוכן מן הראשון, אולי בימינו - בחוגים מסוימים - גדולה סכנת הראשון לא פחות מסכנת השני. לדברי הרשב"א הללו ישוה הלומד את דברי הרמב"ם הבאים: מורה נבוכים ג' מ"ג.

ואמנם ארבעה מינים שבלולב כבר זכרו ז"ל בו קצת סבה על צד הדרשות, שדרכם ידוע למי שהבין דרכיהם, וזה שהם אצלם כדמות מליצת השיר, לא שהדבר ההוא הוא עניין הפסוק ההוא. ונחלקו בני אדם בדרשות לשני חלקים: החלק האחד ידמה, שהם אמרו על צד באור עניין הפסוק ההוא, והחלק השני הוא מבזה אותם ויחשבם לשחוק, אחר שהוא מבואר נגלה, שאין זה עניין הפסוק. והחלק הראשון נלהם ונתגבר לאמת דרשות לפי מחשבתו ולשמרם ויחשוב, שהם עניין הפסוק ושמשפט הדרשות כמשפט הדינין המקובלים. ולא הביאה אחת משתי הכחות, שהם על צד מליצת השיר, אשר לא יספק ענינם על בעל שכל. והתפרסם הדרך ההוא בזמן ההוא והיו עושים אותו הכל, כמו שיעשו המשוררים מזמורי השיר. אמרו רבותינו ז"ל: תני בר קפרא: "ויתד תהיה לך על אזניך" אל תקרי "אזניך" אלא "אזניך", מלמד שאם ישמע אדם דבר מגונה יתן אצבעו בתוך אזנו". ואני תמיה אם זה התנא אצל אלו הסכלים כן יחשוב בפירוש זה הפסוק, ושזאת היא כוונת המצווה, ושהיתד הוא האצבע ו"אזניך" הם האזנים, איני חושב שאחד ממי ששכלו שלם יחשב זה, אבל היא מליצת שיר נאה מאד. הזהיר בה על מידה טובה, והוא, כי כמו שאסור לומר דבר מגונה כן אסור לשמעו, וסמך זה לפסוק על צד המשל השיר. וכן כל מה שיאמר במדרשות "אל תקרי כך אלא כך" - זהו עניינו.

וכבר יצאתי מן הכוונה, אלא שהוא תועלת יצטרך אליה כל בעל שכל מאנשי התורה הרבנים,
ואשוב אל סדר דברינו...

והשוה לפרשת השמות גם גטין ז' א' את הפסוק יהושע ט"ו כ"ב "וקינה ודימונה ועדעדה":

אמר ליה רב הונא בר נתן לרב אשי: מאי דכתיב
"וקינה ודימונה ועדעדה"? אמר לו: מתחומא דהארץ
ישראל קחשיב! (= הפסוק מונה ערי ארץ ישראל) אמר -
ליה: אטו אנא לא ידענא דמתוותא דארץ ישראל
קא חשיב (= וכי אני לא ידעתי שהפ' מונה ערי א"י?)
אלא רב גביהא מארגיזא אמר ביה טעמא:

כל שיש לו קנאה על חברו (רש"י: כעס מחמת שצערו חברו)
ודומם ושוחק, (ומעביר על מדותיו) שוכן עדיי עד עושה לו דין
(= מעניש את הרשע) (פירוש המוסר הנדרש:
המדה הטובה שבשתיקה ובסבלנות) הבטחון בה' שיריב ריב הצדיק.

נחמה ליבוביץ